

KESTANE

Pervin KARAHOCAGİL/TEAE
İsmail TOSUN/ABKAE-Yalova

1.Giriş

Kestane, Fageceae (kayingiller) familyasının Castenea cinsine mensuptur. Kuzey Yarımküre'nin tüm ılıman bölgelerinde yetişen kestanenin, yerküre üzerindeki yaygınlığı dolayısıyla bulunduğu coğrafyaya göre değişiklik gösteren 16 ayrı türü bulunmaktadır (1).

Kestanenin ilk yayılış merkezinin Anadolu'da Kastamonu (Kastanis) şehri olduğu söylenmektedir. Eski Yunan ve Romalı bazı yazarlara göre MÖ 5. yy da Anadolu'dan Yunanistan'a buradan da Güney İtalya ve İspanya'ya yayılmıştır (2).

Yetiştigi mevsim nedeniyle hüznün meyvesi olarak da adlandırılan kestaneye, bazı yörelerde halk arasında "dağların ekmeği" de denilmektedir. Anadolu ormanlarının en görkemli ağaçlarından olan kestanenin, koyu renkli ve dayanıklı kerestesi çok eskiden beri ev ve mobilya yapımında kullanılmaktadır. Kestane meyvesi ise güçlü bir nişasta, sakkaroz, protein ve tanen deposudur.

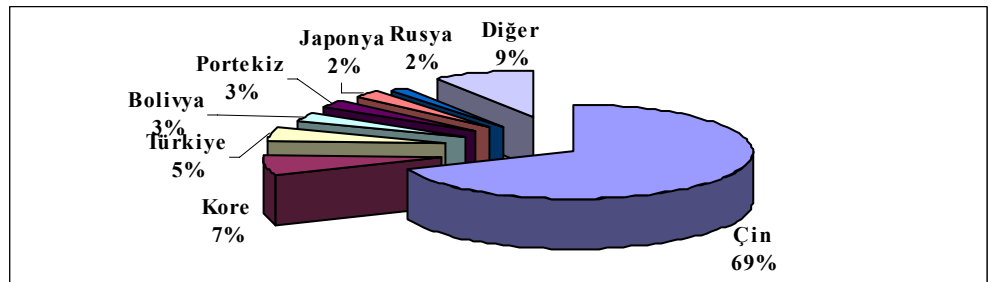
Kestane tüketimi sofralık ya da işlenmiş şekilde yapılmaktadır. Türkiye'de genel olarak şekerleme şeklinde işlenmektedir. Ancak, bazı Avrupa ülkelerinde ilaç sanayiinde ve bebek maması imalinde kullanıldığı gibi, değişik şekerlemeler, jöle ve kestaneye hamuru olarak da kullanılmaktadır.

2.Dünyada Durum

Dünya kestaneye üretimi son yıllarda artış göstermektedir. 2003 yılında toplam kestaneye üretimi 1.036 bin ton olarak gerçekleşmiştir. Kestane üretiminde Çin, tek başına dünya üretiminin %69'unu karşılayan lider ülkedir. Kore %7 ile ikinci, Türkiye %5 ile üçüncü sırada yer almaktadır (Grafik 1).

Kestane üretiminde en önemli sorun kestaneye dal kanseri hastalığıdır. İlk defa Uzak Doğu'da tespit edilmiş olup, buradan 1900'lü yılların başında ABD'ye kadar yayılmıştır. ABD'de mevcut plantosyonlarda büyük zararlara yol açmıştır. Fransa ve İtalya gibi bir çok ülkede bu hastalıkla mücadelede zararlı virüsleri yiyen faydalı virüsler kullanılmakta ve bu engelleyici ırkların yayılması sağlanarak yapılan biyolojik mücadelede başarı sağlanmaktadır. Türkiye'de ise 1968 yılında tespit edilmiştir. Türkiye'de de aynı yöntemin kullanılması için çalışmalar devam etmektedir.

Grafik 1-Dünya Kestane Üretimi (ton) (2003)

Tablo 2- Dünya Kestane Üretimi (ton)

	2000	2001	2002	2003	2000/2003 Değişim %
Çin	598.185	599.077	701.684	715.000	20
Kore	92.844	94.130	72.405	72.405	-22
Türkiye	50.000	47.000	47.000	48.000	-4
Bolivya	34.400	34.500	34.500	35.000	2
Portekiz	33.317	26.118	31.385	28.000	-16
Japonya	26.700	29.000	30.100	25.100	-6
Rusya	16.000	16.000	16.000	17.000	6
Diğer	99.556	99.291	95.945	95.673	-4
Toplam	951.002	945.116	1.029.019	1.036.178	9

Kaynak:FAO

Tüm dünyada yaşanan bu sorun nedeni ile; önemli kestane üreticisi ülkelerin üretimlerinde son yıllarda azalma meydana gelmiştir. Yalnızca Çin'in üretiminin sürekli artış göstermiştir. Bunun en önemli nedeni dal kanseri ve kestane mürekkep hastalığının görülmemesi ve sürekli yeni palntosyonlar oluşturulmasıdır. Toplam dünya kestane üretimindeki artış, Çin'in %20 gibi büyük bir oranda üretim artışı sağlamasından kaynaklanmaktadır (Tablo 2).

Kestane üretiminde dünyanın en büyük üreticisi olan Çin, ihracatta da birinci sıradadır (Tablo 4). Çin kestane üretiminin sadece %4,8'ini ihrac etmekte, %95'i iç piyasada tüketilmekte, ihracatının yarısı kadar ithalat yapmaktadır (Tablo 3). Avrupa Birliği ülkelerinden İtalya ve İspanya hem ithalatta hem de ihracatta ilk sıralarda yer almaktadırlar. 2003 yılında Türkiye ise ihracatta 6. sıradadır.

Tablo 3- Kestane İthalatı Yapan Ülkeler (ton)

	2000	2001	2002	2003
Japonya	37.384	31.695	29.073	25.233
Çin	9.972	9.327	13.571	17.649
İtalya	4.892	6.643	8.791	9.629
Fransa	11.232	11.654	9.290	7.766
İspanya	2.707	2.749	3.217	5.492
ABD	4.428	4.885	4.979	4.551
Diğer	30.160	30.724	37.494	36.180
Toplam	100.775	97.677	106.415	106.500

Kaynak:FAO

Tablo 4- Kestane İhracatı Yapan Ülkeler (ton)

	2000	2001	2002	2003
Çin	35.414	31.275	33.412	34.501
İtalya	22.414	23.714	23.469	18.526
İspanya	6.350	7.291	5.552	13.634
Kore	14.130	16.007	12.830	12.921
Portekiz	8.553	7.140	6.065	11.095
Türkiye	5.321	6.786	11.665	7.885
Diğer	5.269	5.272	6.638	7.587
Dünya	97.451	97.485	99.631	106.149

Kaynak:FAO

3. Türkiye'de Durum

Tablo 5-Türkiye'de Kestane Ağaç Sayısı, Üretim, Verim

	Üretim (ton)	Meyve Veren Yaşta (bin)	Meyve Vermeyen Yaşta (bin)	Verim
1994	76.000	1.969	580	38,6
1995	77.000	1.987	562	38,8
1996	65.000	1.962	492	33,1
1997	61.000	2.015	455	30,3
1998	55.000	1.900	553	28,9
1999	53.000	1.820	550	30,2
2000	50.000	1.765	515	28,3
2001	47.000	1.755	528	26,6
2002	47.000	1.815	490	25,9
2003	48.000	1.860	470	25,8

Kaynak :DİE

Türkiye kestane ağaç sayısı, üretim ve verimi son 10 yılda sürekli düşüş göstermiştir. 1994 ve 2003 yılları arasındaki değişim incelendiğinde; meyve veren yaştaki ağaç sayısı %5, meyve vermeyen yaştaki ağaç sayısı %19, üretim miktarı %37 ve verim %33 oranında azalmıştır (Tablo 5).

Üretimdeki azalmanın en büyük nedeni kestane dal kanseridir. Bu hastalıkla mücadelede gereken önlemler alınmaz ve hastalıktan arınmış fidanlarla yeni plantasyonlar oluşturulmazsa üretimdeki azalma artarak devam edecektir.

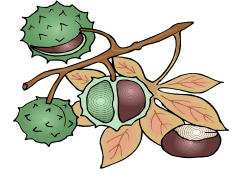
Türkiye’de kestane üretim alanları, Doğu Karadeniz’den başlayıp Marmara ve Ege kıyılarından Antalya’ya kadar uzanır. Doğu Karadeniz’de 700-800 m’ye kadar diğer orman ağaçları ile karışık, bazı alanlarda da sığ kestane toplulukları halinde bulunmaktadır. Ege ve Marmara bölgelerinde 1000-1200 m’ye kadar yüksekliklerde yetişebilmektedir. Orman ağaçları içinde olduğu için özel bakım yapılamamaktadır.

Tablo 6- Türkiye’de Kestane Üretilen İller (2003)

	Toplam Ağaç Sayısı	Meyve Veren Yaşta	Meyve Vermeyen Yaşta	Üretim (ton)	%
Aydın	615.288	543.632	71.656	13.409	28
İzmir	352.052	264.650	87.402	7.721	16
Sinop	261.100	165.500	95.600	4.500	9
Kastamonu	181.306	164.956	16.350	3.136	7
Kütahya	144.126	60.175	83.951	3.068	6
Bahkesir	56.128	49.320	6.808	2.437	5
Bartın	100.085	84.235	15.850	2.393	5
Manisa		54.710	9.450	1.906	4
Zonguldak	57.568	54.110	3.458	1.439	3
Yalova	76.000	71.600	4.400	1.262	3
Bursa	44.600	41.700	2.900	1.171	2
Düzce	34.400	26.700	7.700	1.076	2
Denizli	66.643	45.483	21.160	997	2
Sakarya	33.890	32.100	1.790	776	2
Samsun	26.470	21.400	5.070	717	1
Çanakkale	35.770	31.490	4.280	624	1
Diğer	180.414	148.239	32.175	1.368	3
Toplam	2.330.000	1.860.000	470.000	48.000	100

Kaynak: DİE

2003 yılı verilerine göre Türkiye’de kestane üretilen iller içinde, gerek ağaç sayısı gerek üretim miktarı bakımından Aydın birinci sırada yer almaktadır. Üretimin %28’ini tek başına karşılayan Aydın’ı %16 ile İzmir takip etmektedir. Kestanesi ile meşhur Bursa ise kestane ağaçlarının kuruması ile 2003 yılında hem ağaç sayısı hem de üretim bakımından ancak 11. sırada yer alabilmiştir (Tablo 6). Son yıllarda kestanede kapama bahçeler oluşturulmaya başlanmıştır. Ancak Bursa da bu konuda yeterli çalışma yapılmamış, kestane dal kanserinden kaybedilen ağaçların yerine yenileri dikilememiştir. Özellikle Sinop, Kütahya, İzmir, Aydın, Denizli ve Bartın’da ağaçlandırma çalışmaları yapılmaktadır.

Türkiye’nin kestane ihracatı özellikle son 4 yıl içinde miktar ve değer olarak artış göstermektedir. 2002 yılında rekor düzeyde önceki yılların iki katı kadar (14 bin ton) ihracat yapılmış ve 16 milyon dolar gelir elde edilmiştir. Başta Suudi Arabistan ve Lübnan olmak üzere, İsrail, İtalya ve Yunanistan Türkiye’nin önemli pazarları arasındadır.

Tablo 7- Türkiye’nin Ülkelere Göre Kestane İhracatı

	2000		2001		2002		2003		2004*	
	Miktar (kg)	Değer (\$)	Miktar (kg)	Değer (\$)	Miktar (kg)	Değer (\$)	Miktar (kg)	Değer (\$)	Miktar (kg)	Değer (\$)
Suudi Ara.	1.306.798	1.007.384	1.458.626	993.793,00	2.342.341	1.484.164	2.131.603	2.058.341	236.115	299.443
Lübnan	1.528.917	1.285.657	2.041.395	1.430.945,00	2.172.073	2.063.365	1.417.875	1.926.265	170.500	167.212
İsrail	760.000	973.057	986.250	1.683.365,00	978.984	1.273.068	990.000	1.796.649	75.000	183.000
İtalya	488.000	622.940	591.300	1.066.271,00	4.230.780	5.747.449	816.230	1.643.610	16.000	28.090
Yunanistan	243.655	330.815	573.820	954.454,00	820.380	986.452	702.455	1.402.779	-	-
Suriye	-	-	93.771	91.419,00	393.500	265.285	446.640	365.052	10.000	6.000
Almanya	134.777	179.781	293.456	400.547,00	1.238.368	1.618.797	367.382	772.477	13.811	27.725
Avusturya	324.489	424.174	151.960	178.428,00	634.865	878.061	251.610	468.176	2.826	6.414
İngiltere	133.280	195.298	267.635	391.401,00	420.940	546.617	211.100	408.000	2.500	5.753
Toplam	5.321.183	5.407.967	6.785.585	7.446.567	14.350.640	15.960.966	7.961.838	11.890.793	566.922	831.117

* 2004 Yılı verileri 9 aylıktır

Kaynak: www.ito.org.tr (02/12/2004)

Dış pazarın önemli bir kısmı Avrupa Birliği ülkelerinden oluşmaktadır. Avrupa Birliği'ne üye ülkeler içinde en fazla ihracat yapılan ülke İtalya'dır. Yunanistan, Almanya, Avusturya ve İngiltere'de ihracat yapılan diğer üye ülkelerdir. Özellikle Yunanistan'a son yıllarda yapılan ihracat sürekli olarak artmış, 2000 yılında 243 ton olan ihracat 2003 yılında 816 tona yükselmiştir.

Türkiye'nin kestane ithalatı fazla miktarda olmamakla birlikte artış eğilmi göstermektedir. Özellikle şekerleme sanayiinde kullanılmak üzere iri taneli kestaneler ithal edilmektedir.

4.Genel Değerlendirme

Türkiye'de kestane üretimi sürekli azalmaktadır. Bu azalmanın en büyük nedeni **kestane dal kanseridir**. Bu hastalığa karşı kesin tedavi bulunup uygulanmadıktan sonra Türkiye'de kestane üretimini artırmak mümkün değildir. Bu konuda karantina tedbirlerine mutlaka uyulmalı, fidanların bir bölgeden başka bir bölgeye nakli kontrollü olarak yapılmalıdır.

Kestane yetiştiriciliğinin orman alanları içerisinde çıkarılıp kapama bahçelerin tesisine geçmelidir. Orman alanlarında bulunan ağaçların bakımı, zirai mücadele çalışmaları ve hasadı zor olmaktadır. Orman ağaçları ile rekabet haline geçen kestane ağaçları yüksek taç yapmaktadırlar. Uzun boylu ağaçlarda hasat daha da güçleşmektedir. Hasatın sırıklarla vurularak yapılması ile bitkide yara dokusu açılmakta ve hastalık etmeni buralardan bitkiye rahatlıkla bulaşabilmektedir. Bu nedenle kapama kestane plantasyonlarının oluşturulması verimin artmasını sağlayacaktır.

Yine önemli bir sorun olan mürekkep hastalığına karşı bu hastalığa dayanıklılığı bilinen Maravel ve Marigoule kestane klon anaçlarının üretimini yaygınlaştırarak üreticilere aktarılması sağlanmalıdır. Ayrıca kapama bahçelerin, kestane mürekkep hastalığına karşı 400m rakımın üzerindeki yerlerde oluşturulması teşvik edilmelidir.

Kestane ithal eden bir ülke durumuna düşmemek için bitki korumaya yönelik araştırma-geliştirme çalışmaları büyük önem arz etmekte olup, bu konularda yapılan çalışmaların bir an evvel bitirilerek pratiğe yansıtılması gerekmektedir. Halen devam etmekte olan seleksiyon çalışmalarına hız verilmelidir. Kestane konusunda başta hastalık ve zararlı olmak üzere hasat sonrası fizyoloji, teknoloji, anaç vb konularda araştırma çalışmalarına başlanmalıdır.

Taze meyvede nem oranı yüksek olduğu için (% 40-45) depolama koşullarına dayanıklılığı düşüktür. Bu nedenle bekleme döneminde üründe kalite düşüklüğü ve ürün kayıpları meydana gelmektedir. Üreticilerin üretim tekniğinden başlamak üzere tüm aşamalarda -hasat, depolama ve pazarlama konularında-bilgilendirilmeleri gerekmektedir.

Kaynaklar

1. www.maksimum.com -14/11/2004
2. DPT, Özel İhtisas Komisyonu Raporu – Meyvecilik, Ankara, 2001
3. Devlet İstatistik Enstitüsü Tarım İstatistikleri
4. www.fao.org – 10/11/2004
5. İstanbul Ticaret Odası www.ito.org.tr 2/12/2004

TARIMSAL EKONOMİ ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ

PK.34 06100 Bakanlıklar/Ankara
Tel:0.312.418 61 54
Faks:0.312.418 62 09
Web: <http://www.aeri.org.tr>
e-mail: aeri@aeri.org.tr

